

УДК 336.647/.648

JEL C61, G32, O13, Q14

Фінансування аграрних підприємств: аналіз довгострокових трендів та структурних зрушень

Буряк А.В.¹, Бойко С.В.², Дем'яненко І.В.²

¹ Національний університет біоресурсів і природокористування України

² Національний університет харчових технологій

Буряк А.В., Бойко С.В., Дем'яненко І.В. Фінансування аграрних підприємств: аналіз довгострокових трендів та структурних зрушень. Економіка та управління АПК. 2021. № 2. С. 110–118.

Buriak A., Boiko S., Demianenko I. Agricultural enterprises financing: analysis of long-term trends and structural changes. AIC Economics and Management. 2021. № 2. PP. 110–118.

Рукопис отримано: 21.09.2021 р.

Прийнято: 03.10.2021 р.

Затверджено до друку: 09.12.2021 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2021-169-2-110-118

Стаття присвячена дослідженню довгострокових трендів фінансування аграрних підприємств України.

Аргументовано, що сільське господарство для української економіки є одним з найважливіших видів економічної діяльності, оскільки разом з іншими суміжними видами економічної діяльності (переробна промисловість, торгівля) формують близько половини ВВП. В таких умовах важливим завданням забезпечення сталого розвитку сільського господарства є фінансування сільськогосподарських підприємств з дотриманням одночасно принципів достатності та фінансової стійкості.

Запропоновано застосування системи абсолютних та відносних показників для емпіричної оцінки фінансування аграрних підприємств України, а також технологій регресійного аналізу, кореляційного аналізу.

Встановлено, що фінансові ресурси аграрних підприємств України у досліджуваному періоді (2009–2019 рр.) зросли у 7,2 разів, що перевищує темпи росту сукупних фінансових ресурсів підприємств в економіці та за видами економічної діяльності (транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, промисловість, будівництво, оптова та роздрібна торгівля, фінансова та страхова діяльність тощо).

Аргументовано, що періодизацію фінансування аграрних підприємств України у довгостроковому періоді доцільно проводити на основі семи ознак (загальний обсяг фінансових ресурсів, частки власного капіталу, довгострокових зобов'язань, поточних зобов'язань, рівень фінансової стійкості, пріоритети за розмірами підприємств та пріоритети за видами сільськогосподарської діяльності).

Проведена емпірична оцінка фінансового забезпечення діяльності аграрних підприємств України дозволила виокремити три періоди: 2010–2013 рр. – збільшення фінансових ресурсів аграрних підприємств України за умови переважання власного капіталу, забезпечення фінансової стійкості підприємств, порушеного стану платіжної дисципліни; 2014–2016 рр. – зменшення фінансових ресурсів аграрних підприємств за умови переважання позикових коштів, часткової втрати фінансової стійкості підприємств, розвиток в умовах впливу економічної, валютної та політичної нестабільності; 2017–2019 рр. – збільшення фінансових ресурсів аграрних підприємств у напрямі відновлення фінансового потенціалу з переходом вагомості до середніх та малих аграрних підприємств, що спеціалізуються на вирощуванні однорічних і дворічних культур, тваринництві, допоміжній діяльності у сільському господарстві та післяурожайній діяльності.

Ключові слова: сільське господарство, фінансування аграрних підприємств, фінансові ресурси, власний капітал, позиковий капітал, довгострокові тренди.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Сільське господарство для української економіки є одним з найважливіших видів економічної діяльності, оскільки разом з іншими суміжними видами економічної діяльності (переробна промисловість, торгівля) формують близько половини ВВП. Частка сільського господарства у випуску товарів та послуг у 2019 році становила 9,70 % проти 9,42 % у 2013 році, 7,55 % у 2010 році [1].

Соціально-економічна роль сільського господарства в Україні посилюється наступними чинниками: забезпечення продовольчої безпеки держави, сприяння розвитку сільської місцевості та її інфраструктури, створення робочих місць у сільській місцевості та суміжних галузях, а також формування «надходжень від валютної виручки з продажу сільськогосподарської продукції на експорт, що безпосередньо впливає на курс національної валюти» [2] та, відповідно, стан платіжного балансу держави. За таких умов важливо забезпечити реалізацію принципів на основі сталого розвитку сільського господарства, що можливо на основі фінансування сільськогосподарських підприємств з дотриманням одночасно принципів достатності та фінансової стійкості. Тому, важливим та актуальним завданням є ретроспективне дослідження процесів фінансування аграрних підприємств України, виявлення чинників впливу на обсяг та структуру фінансових ресурсів та обґрунтування напрямів її оптимізації з метою максимізації ефективності використання власного капіталу та мінімізації ризиків втрати фінансової стійкості.

Питання фінансового забезпечення діяльності аграрних підприємств України висвітлено у численних працях вітчизняних вчених-фінансистів. Зокрема, Н. Давиденко досліджувала залучення фінансових ресурсів аграрними корпораціями через виходи на іноземних фондових біржах [3]; Я. Дропа та М. Петик – особливості мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами на основі довгострокових трендів системи абсолютних та відносних показників [4]; О. Радченко, І. Цвіхун, І. Ясінецька, Л. Будняк – фінансування аграрних підприємств з позиції балансу попиту та пропозиції фінансових ресурсів аграрного сектору [5]; А. Ковальова – альтернативні форми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств [6]; І. Кравчук, С. Логвиненко – управління фінансовим забезпеченням сільськогосподарських підприємств [7]; О. Яцух – концептуальні основи та доміанти фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств [8]; О. Лемішко, А. Шевченко, Н. Шевченко – еволюцію

теорії фінансів та сільськогосподарського капіталу [9]. Серед іноземних вчених-дослідників варто відмітити: В. Вілкокс (Walter W. Wilcox) [10], К. Бейкер та Дж. Хопкін (С.В. Baker, J.A. Hopkin) [11], Н. Лардер, С. Сіппел та Н. Аргент (N. Larder, S. Ruth Sippel, N. Argent) [12], М. Солівода (M. Soliwoda) [13], Б. Вучкович, Б. Веселінович, М. Дробнякович (B. Vuckovic, V. Veselinovic, M. Drobnyakovic) [14], Т. Хавеманн, К. Негра, Ф. Вернек (T. Havemann, C. Negra, F. Werneck) [15]. На нашу думку, потребує посилення аналітична складова обґрунтування фінансування аграрних підприємств та аграрного сектору економіки загалом.

Метою дослідження є емпірична оцінка довгострокових трендів фінансування аграрних підприємств України для потреб розробки стратегічних напрямів розвитку аграрного сектору України в контексті забезпечення сталого розвитку аграрного сектору та його конкурентоспроможності.

Матеріал і методи дослідження. Для емпіричної оцінки фінансування аграрних підприємств України застосовано систему абсолютних та відносних показників (для визначення динаміки та структури фінансування аграрних підприємств України), регресійний аналіз (для побудови рівнянь регресії фінансування аграрних підприємств України у досліджуваному періоді (2009–2019 рр.), кореляційний аналіз (для визначення ступеня зв'язку між динамікою фінансування аграрних підприємств та іншими показниками сільського господарства). Інформаційною основою проведеного дослідження слугували статистичні дані Державної служби статистики України та Національного банку України.

Результати дослідження та обговорення. Фінансові ресурси аграрних підприємств України як загальна вартість власного капіталу, поточних та довгострокових зобов'язань, а також забезпечень у досліджуваному періоді (2009–2019 рр.) зросли у 7,2 разів (рис. 1), що перевищує темпи росту сукупних фінансових ресурсів підприємств в економіці (3,3 разів) та за іншими видами економічної діяльності (транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 3,2 разів, промисловість – 3,4 разів, будівництво – 3,9 разів, оптова та роздрібна торгівля – 3,3 разів, фінансова та страхова діяльність – 2,4 разів тощо).

Зростання номінального розміру фінансових ресурсів у гривневому еквіваленті (ΦP_{UAH}) дає підстави виокремити три змістовні періоди: перший період (2009–2013 рр.), коли відбувалося стале нагромадження фінансових ресурсів аграрних підприємств (рівняння 1, $R^2 = 0,99$):

$$\Phi P_{\text{UAH};2009-2013} = 49223t + 81032. \quad (1)$$

Нестабільність національної грошової одиниці у довгостроковому періоді та коливання обмінного курсу гривні до іноземних валют роблять актуальним оцінювання динаміки фінансових ресурсів аграрних підприємств України у доларовому еквіваленті, однак підхід до періодизації потребує коригування: перший (2010–2013 рр.) – стає зростання фінансування аграрних підприємств України; другий (2014–2016 рр.) – різкі коливання, зокрема скорочення фінансування аграрних підприємств України у доларовому еквіваленті внаслідок девальвації гривні; третій (2017–2019 рр.) – поступове відновлення капіталізації сільського господарства.

Отже, другий період тривав з 2014 до 2016 рр., коли відбувалося одночасно нагромадження фінансових ресурсів аграрними підприємствами через збільшення випуску товарів і послуг у ринкових цінах, що стало наслідком збільшення насамперед середніх цін продукції як рослинництва, так і тваринництва. Однак протягом 2016 р. сукупні фінансові ресурси аграрних підприємств України зменшилися на 40,7 %, що становило 625705 млн грн.

Зростання номінального розміру фінансових ресурсів у гривневому еквіваленті (ΦP_{UAH}) дає підстави виокремити третій змістовний період: 2017–2019 рр., коли відновилося стає нагромадження фінансових ресурсів аграрних підприємств (рівняння 2, $R^2 = 0,99$):

$$\Phi P_{\text{UAH};2017-2019} = 59376t + 856439. \quad (2)$$

Нині головним джерелом надходження фінансових ресурсів сільськогосподарським

товаровиробникам України залишається чистий дохід від реалізації виробленої продукції. Надто малою є частка фінансових надходжень у сільське господарство за такими каналами надходження фінансових ресурсів як довгострокові позики, кредитування інвестиційних проєктів та отримання іноземних грантів [16]. Основними чинниками, що сприяли нагромадженню фінансових ресурсів у сільському господарстві та мали тісний прямий зв'язок з їх динамікою були: випуск товарів і послуг у ринкових цінах ($r = 0,86$), середні ціни продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами (наприклад, культур зернових та зернобобових ($r = 0,88$), культур олійних ($r = 0,91$), буряка цукрового ($r = 0,90$), культур овочевих ($r = 0,86$)), виробництво продукції тваринництва (молока ($r = 0,80$), яєць ($r = 0,79$)). Водночас, збільшувалася урожайність сільськогосподарських культур, що також корелюється з динамікою фінансових ресурсів: культур зернових та зернобобових ($r = 0,79$), буряка цукрового ($r = 0,76$), соняшника ($r = 0,76$), культур овочевих ($r = 0,75$). На думку І.С. Вдовенко, «основними індикаторами інтересів підприємств аграрного сектору економіки є зростання обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, підвищення продуктивності праці, стабілізація доходів сільськогосподарських товаровиробників та зростання прибутковості, рентабельності, зростання фінансового потенціалу, закріплення позитивних результатів агропромислового виробництва» [17].

Рис. 1. Фінансові ресурси аграрних підприємств України у 2009–2019 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України та Національного банку України.

Архітектоніка фінансування аграрних підприємств України визначається складом та структурою фінансових ресурсів із встановленням частки власного капіталу, довгострокових та поточних зобов'язань [18]. Динаміка складових фінансових ресурсів аграрних підприємств та їх структура за видами капіталу наведена на рисунку 2 та таблиці 1.

Наведені дані рис. 2 свідчать, що власний капітал був основою формування фінансових ресурсів аграрних підприємств. Цю тенденцію забезпечено завдяки таким складовим як зареєстрований капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений та вилучений капітал. Власний капітал був основою формування фінансових ресурсів аграрних підприємств. Його формування відбувалося завдяки таким складовим як зареєстрований капітал,

додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений та вилучений капітал.

Динаміка власного капіталу аграрних підприємств вказує на щорічні збільшення його номінального розміру, однак темп його приросту коливався від 4,5–4,6 % у 2013–2014 рр. до 67,9 % у 2015 р., що свідчить про неоднорідність динаміки власного капіталу, яка визначається переважно динамікою нерозподіленого прибутку. Дані розрахунків кореляції динаміки власного капіталу та нерозподіленого прибутку з чистим фінансовим результатом аграрних підприємств вказують на наявність прямого тісного зв'язку. Отже, власний капітал – основа формування фінансових ресурсів аграрних підприємств, які поповнюються переважно завдяки чистому прибутку підприємств.

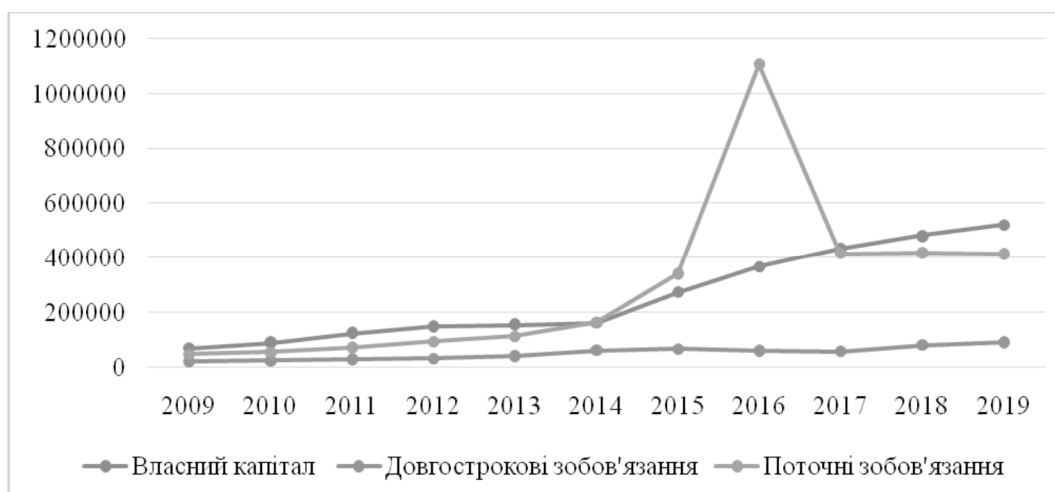

Рис. 2. Фінансові ресурси аграрних підприємств України у 2009–2019 рр., млн грн.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 1 – Структура фінансових ресурсів аграрних підприємств України у 2010–2018 рр., %

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Власний капітал	50,1	53,4	55,1	54,2	50,1	42,0	40,1	24,0	47,9	49,1	50,7
Позиковий капітал, у тому числі	49,9	46,6	44,9	45,8	49,9	58,0	59,9	76,0	52,1	50,9	49,3
Довгострокові зобов'язання	15,8	14,3	13,5	12,1	13,7	16,1	9,9	4,0	6,5	8,4	9,0
Поточні зобов'язання	34,1	32,3	31,4	33,7	36,2	41,9	49,9	71,9	45,6	42,5	40,2
Загалом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Згідно з розрахованими показниками структури фінансових ресурсів аграрних підприємств України у таблиці 1 можна зробити наступні висновки: у 2009–2013 рр. переважав власний капітал, що відповідає вимогам фінансової стійкості підприємств. Із 2011 р. розпочалося зменшення частки власного капіталу та часткова втрата фінансової стійкості аграрних підприємств. У 2014–2016 рр. частка власного капіталу становила менше 50 %, що свідчить про недостатність власних коштів аграрних підприємств для забезпечення фінансової стійкості. Отже, темпи росту власного капіталу поступалися темпам росту довгострокових та поточних зобов'язань.

Поточні зобов'язання – другий за пріоритетністю елемент архітекtonіки фінансових ресурсів аграрних підприємств. Їх формування відбувалося завдяки таким складовим як короткострокові кредити банків, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги та за розрахунками з працівниками, бюджетом та фондами соціального страхування, а також поточних забезпечень та доходів майбутніх періодів. Сільськогосподарські підприємства України найчастіше використовували кредиторську заборгованість для фінансування поточної діяльності та фінансування оборотних активів. Швидке збільшення кредиторської заборгованості, що розпочалося з 2011 р. свідчить про погіршення стану платоспроможності аграрних підприємств та порушення їх платіжної дисципліни у період до 2013 р. У 2014 р. стан платіжної дисципліни аграрних підприємств покращився та середній період погашення в галузі зменшився майже у два рази (із 188 днів у 2013 р. до 102 днів у 2014 р.). У 2016–2017 рр. відбулося погіршення платіжної дисципліни аграрних підприємств із стабілізацією її стану у 2018 р.

Згідно з даними таблиці 1, довгострокові зобов'язання – третій за пріоритетністю елемент архітекtonіки фінансових ресурсів аграрних підприємств, який об'єднує довгострокові кредити банків, довгострокові облигації підприємств, цільове фінансування з державного та місцевих бюджетів тощо. У структурі джерел формування фінансових ресурсів аграрних підприємств частка довгострокових зобов'язань була найменшою з-поміж інших джерел фінансових ресурсів. Основними причинами відсутності чи недостатнього попиту аграрних підприємств на «довгі» гроші є недостатня розвиненість фондового ринку України, низький рівень кредитоспроможності частини аграрних підприємств. Особливо слід відмітити зменшення частки довгострокових зобов'язань у 2,5 разів упродовж 2016–2018 рр.

Зазначимо, що Державна служба статистики України, починаючи з 2013 р. оприлюднює

показники балансу підприємств з деталізованою класифікацією за розмірами підприємств та видами (розділами) економічної діяльності. Зокрема, великі сільськогосподарські підприємства зосереджували 10–17 % всіх фінансових ресурсів з постійними коливаннями, малі підприємства зосереджували 33–61 % з постійними коливаннями. Наведені дані підтверджують висновок, зроблений Н. І. Коваль, О. Д. Радченко про те, що «фінансова криза найбільше торкнулася малих підприємств, що пов'язано з тим, що їм важче залучати зовнішнє фінансування, враховуючи жорсткі кредитні вимоги» [19]. Водночас зарубіжний досвід свідчить, що в країнах Європейського Союзу лише 25 % фермерських господарств мають власні засоби фінансування своєї діяльності, 35 % частково залучають кредитні кошти, а 40 % фермерів повністю залежать від залучених позик [20]. Середні сільськогосподарські підприємства мали найвищу частку у сукупних фінансових ресурсах та були основою забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції. Це є підтвердженням того, що у вітчизняній практиці доцільно запроваджувати механізми щодо формування доступності позикового капіталу для різних аграрних підприємств за розмірами, напрямками діяльності.

Отже, структура фінансових ресурсів аграрних підприємств України була неоднорідною за спеціалізацією підприємств з переважанням фінансових ресурсів у рослинництві: вирощування однорічних і дворічних культур (2013 р. – 70,0 %, 2014 р. – 72,6 %, 2015 р. – 76,6 %, 2016 р. – 85,5 %, 2017 р. – 77,6 %, 2018 р. – 79,5 %, 2019 р. – 78,9 %) та вирощування багаторічних культур (2013 р. – 3,6 %, 2014 р. – 3,0 %, 2015 р. – 1,4 %, 2016 р. – 0,9 %, 2017 р. – 1,9 %, 2018 р. – 1,8 %, 2019 р. – 2,1 %). Збільшення частки рослинництва пояснюється вищим від тваринництва рівнем рентабельності та світовим попитом на продукцію вітчизняного рослинництва.

Встановлено, що частка фінансових ресурсів підприємств, що спеціалізуються у тваринництві зменшилася на 5 в.п.: 2013 р. – 19,8 %, 2014 р. – 19,3 %, 2015 р. – 17,6 %, 2016 р. – 10,1 %, 2017 р. – 16,2 %, 2018 р. – 13,9 %, 2019 р. – 14,7 %. Частка аграрних підприємств, що спеціалізуються на інших видах діяльності (рибне господарство, лісове господарство та лісозаготівлі, мисливство, відловлювання тварин і надання пов'язаних із ними послуг, допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність, змішане сільське господарство) не перевищувала 4 %.

На основі виділених ознак проведемо періодизацію особливостей фінансування аграрних підприємств України у довгостроковому періоді (табл. 2).

Таблиця 2 – Періодизація особливостей фінансування аграрних підприємств України у 2009–2019 рр.

	Умовний період		
	Перший (2010–2013 рр.)	Другий (2014–2016 рр.)	Третій (2017–2019 рр.)
Загальний обсяг фінансовий ресурсів, млн дол. США	Збільшення	Коливання	Збільшення
Частка власного капіталу, %	Понад 50 %, зменшення	Менше 50 %, зменшення	Менше 50 %, збільшення
Частка довгострокових зобов'язань, %	12–16 %, зменшення	4–16 %, зменшення	7–9 %, збільшення
Частка поточних зобов'язань, %	31–36 %, відсутність єдиної тенденції	41–79 %, збільшення	40–46 %, зменшення
Фінансова стійкість	Нормальна	Нестійкий фінансовий стан	
Пріоритети за розмірами підприємств	Н/д	Відсутність єдиної тенденції	Середні та малі підприємства
Пріоритети за видами діяльності	Н/д	Вирощування однорічних і дворічних культур, тваринництво, вирощування багаторічних культур	Вирощування однорічних і дворічних культур, тваринництво, допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність

Джерело: узагальнено авторами.

Висновки. Проведена емпірична оцінка фінансового забезпечення діяльності аграрних підприємств України щодо розвитку сільського господарства дозволила виокремити три періоди: 2010–2013 рр. – збільшення фінансових ресурсів аграрних підприємств України за умови переважання власного капіталу, забезпечення фінансової стійкості підприємств, порушеного стану платіжної дисципліни; 2014–2016 рр. – зменшення фінансових ресурсів аграрних підприємств за умови переважання позикових коштів, часткової втрати фінансової стійкості підприємств під час економічної, валютної та політичної нестабільності; 2017–2019 рр. – збільшення фінансових ресурсів аграрних підприємств у напрямі відновлення фінансового потенціалу з переходом вагомості до середніх та малих аграрних підприємств, що спеціалізуються на вирощуванні однорічних і дворічних культур, тваринництві, допоміжній діяльності у сільському господарстві та післяурожайній діяльності. На нашу думку, продовження трендів останнього періоду призведе до подальшого збільшення фінансових ресурсів аграрних підприємств на нарощення фінансового потен-

ціалу як аграрних підприємств, так і аграрного сектору України. На нашу думку, продовження трендів останнього періоду призведе до подальшого збільшення фінансових ресурсів аграрних підприємств на нарощення фінансового потенціалу як аграрних підприємств, так і аграрного сектору України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Катан Л.І. Особливості та проблеми фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств (рецензія на монографію Яцух О.О. "Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств"). Економіка АПК. 2019. № 4. С. 124–126.
3. Давиденко Н.М. Переваги залучення фінансових ресурсів аграрними корпораціями шляхом виходу на іноземні фондові біржі. Облік і фінанси АПК. 2012. Вип. 3. С. 96–101.
4. Дропа Я., Петик М. Про особливості мобілізації фінансових ресурсів аграрними підприємствами України. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2020. Вип. 59. С. 152–162. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2020.59.0.5915>.

5. Radchenko O., Tsvihun I., Yasinetska I., Budniak L. Financial resource balance of the agricultural sector: case of Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. Vol. 11. No 8. P. 615–625. DOI: 10.14807/ijmp.v11i8.1221

6. Ковальова А.О. Альтернативні форми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 12. С. 114–120. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.12.114

7. Кравчук І.І., Логвиненко С.Л. Управління фінансовим забезпеченням сільськогосподарських підприємств. *Бізнес Інформ*. 2019. №3. С. 136–141. DOI: 10.32983/2222-4459-2019-3-136-141

8. Яцук О.О. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств: монографія. Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. 467 с.

9. Lemishko O., Shevchenko A., Shevchenko N. Processing of the theories of finance and agricultural capital in research of outstanding financial scientists. *The Scientific Journal of Cahul State University "Bogdan Petriceicu Hasdeu" Economic and Engineering Studies*. 2019. No 2(6). P. 36–41.

10. Wilcox W. Capital In Agriculture. *The Quarterly Journal of Economics*. 1943. Vol. 58. No. 1. P. 49–64. DOI: 10.2307/1885755.

11. Baker C.B., Hopkin J. A. Concepts of Finance Capital for a Capital-Using Agriculture. *American Journal of Agricultural Economics*. 1969. Vol. 51. No. 5. P. 1055–1064. DOI: 10.2307/1237961

12. Larder N., Sippel S. R., Argent N. The redefined role of finance in Australian agriculture. *Australian Geographer*. 2018. Vol. 49:3. P. 397–418. DOI: 10.1080/00049182.2017.1388555

13. Soliwoda M. Financial innovations in Polish agriculture – barriers, challenges and perspectives of development. *Torun business review*. 2020. Vol. 19, No 2. P. 65–78. DOI: 10.19197/tbr.v19i2.329

14. Vučković B., Veselinović B., Drobnjaković M. Financing of permanent working capital in agriculture. *Economics of Agriculture*. 2017. Vol. 64. No 3. P. 1065–1080. DOI: 10.5937/ekoPolj1703065V.

15. Havemann T., Negra C., Werneck F. Blended finance for agriculture: exploring the constraints and possibilities of combining financial instruments for sustainable transitions. *Agric Hum Values*. 2020. No 37. P. 1281–1292. DOI: 10.1007/s10460-020-10131-8

16. Лупенко Ю.О., Коваленко О.В., Яценко Л.О. Забезпечення фінансовими ресурсами аграрних підприємств. *Продовольчі ресурси*. 2020. Т. 8, № 15. С. 219–237.

17. Вдовенко І. Фінансові механізми забезпечення розвитку підприємств аграрного сектору економіки: особливості та недоліки. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 15. С. 88–92. DOI: 10.37320/2415-3583/15.14

18. Boiko S., Demianenko I., Skrypnyk H., Yavorska V. Architectonics of financing of agricultural enterprises in Ukraine. *Proceedings of the 2020 International Conference "Economics science for rural development"*. No 53 Jelgava, LLU ESAF, 12–15 May 2020. P. 58–64. DOI: 10.22616/ESRD.2020.53.006

19. Коваль Н.І., Радченко О.Д. Детермінанти стану фінансових ресурсів малих аграрних підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 3. С. 100–116.

20. Синенко О.О. Фінансовий механізм функціонування аграрних підприємств: зарубіжний досвід. *Фінансовий простір*. 2019. № 2. С. 125–141. DOI: 10.18371/фр.2(34).2019.183583.

REFERENCES

1. Vyrobnystvo ta rozpodil valovoho vnutrishnoho produktu za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Production and distribution of gross domestic product by type of economic activity]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 September 2021).

2. Katan, L.I. (2016). Osoblyvosti ta problemy finansovoho zabezpechennia diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv (retsenziia na monohrafiu Yatsukh O.O. "Finansove zabezpechennia silskohospodarskykh pidpriemstv") [Peculiarities and problems of financial support of agricultural enterprises (review of the monograph Yatsukh O.O. "Financial support of agricultural enterprises")]. *Ekonomika APK [Agricultural Economics]*, no. 6, pp. 124–126.

3. Davydenko, N. (2012). Perevahy zaluchennia finansovykh resursiv ahrarnymy korporatsiimamy shliakhom vykhodu na inozemni fondovi birzhi [Advantages of Attracting Financial Resources by Agrarian Corporations Through Entry into Foreign Stock Exchanges]. *Oblik i Finansy APK [Accounting and finance of agriculture]*, no. 3, pp. 96–101.

4. Dropa, Ya., Petyk, M. (2020). Pro osoblyvosti mobilizatsii finansovykh resursiv ahrarnymy pidpriemstvamy Ukrainy [On peculiarities of mobilization of financial resources by agricultural enterprises of Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii ekonomichna [Visnyk of the Lviv University. Series Economics]*, no. 59, pp. 152–162. DOI: 10.30970/ves.2020.59.0.5915.

5. Radchenko, O., Tsvihun, I., Yasinetska, I., Budniak, L. (2020). Financial resource balance of the agricultural sector: case of Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*, vol. 11, no. 8, pp. 615–625. DOI: 10.14807/ijmp.v11i8.1221

6. Kovalova, A.O. (2020). Alternatyvni formy finansovoho zabezpechennia silskohospodarskykh pidpriemstv [Alternative forms of financial support for agricultural enterprises]. *Ahrosvit [Agrosvit]*, vol. 12, pp. 114–120. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.12.114.

7. Kravchuk, I.I., Lohvynenko, S.L. (2019). Upravlinnia finansovym zabezpechenniam silskohospodarskykh pidpriemstv [Financial management of agricultural enterprises]. *Biznes Inform [Business Inform]*. No 3, pp. 136–141. DOI: 10.32983/2222-4459-2019-3-136-141

8. Yatsukh, O.O. (2018). Finansove zabezpechennia silskohospodarskykh pidpriemstv: monohrafiia [Financial support of agricultural enterprises]. Melitopol: MMD. 467 p.

9. Lemishko, O., Shevchenko, A., Shevchenko, N. (2019). Processing of theories of finance and agricultural capital in research of outstanding financial scientists. *The Scientific Journal of Cahul State University "Bogdan Petriceicu Hasdeu" Economic and Engineering Studies*, no. 2(6), pp. 36–41.

10. Wilcox, W. (1943). Capital In Agriculture. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 58, no. 1, pp. 49–64. DOI: 10.2307/1885755.

11. Baker, C.B., Hopkin, J.A. (1969). Concepts of Finance Capital for a Capital-Using Agriculture. *American Journal of Agricultural Economics*, vol. 51, no. 5, pp. 1055–1064. DOI: 10.2307/1237961

12. Larder, N., Sippel, S. R., Argent, N. (2018). The redefined role of finance in Australian agriculture. *Australian Geographer*, vol. 49:3, pp. 397–418. DOI: 10.1080/00049182.2017.1388555

13. Soliwoda, M. (2020). Financial innovations in Polish agriculture – barriers, challenges and perspectives of development. *Torun business review*, vol. 19, no. 2, pp. 65–78. DOI: 10.19197/tbr.v19i2.329

14. Vučković, B., Veselinović, B., Drobnjaković, M. (2017). Financing of permanent working capital in agriculture. *Economics of Agriculture*, vol. 64, no. 3, pp. 1065–1080. DOI: 10.5937/ekoPolj1703065V.

15. Havemann, T., Negra, C., Werneck, F. (2020). Blended finance for agriculture: exploring the constraints and possibilities of combining financial instruments for sustainable transitions. *Agric Hum Values*, no. 37, pp. 1281–1292. DOI: 10.1007/s10460-020-10131-8

16. Lupenko, Yu.O., Kovalenko, O.V., Yashchenko, L.O. (2020). Zabezpechennia finansovomu resursamy ahrarnykh pidpryemstv [Securing financial resources of agricultural enterprises]. *Prodovolchi resursy [Food resources]*, vol. 8, no. 15, pp. 219–237.

17. Vdovenko, I. (2020). Finansovi mekhanizmy zabezpechennia rozvytku pidpryemstv ahrarnoho sektoru ekonomiky: osoblyvosti ta nedoliky [Financial mechanisms for ensuring the development of enterprises of the agricultural sector of the economy: features and disadvantages]. *Pidpryemnytstvo ta innovatsii [Entrepreneurship and innovation]*, no. 15, pp. 88–92. DOI: 10.37320/2415-3583/15.14.

18. Boiko, S., Demianenko, I., Skrypnyk, H., Yavorska, V. (2020). Architectonics of financing of agricultural enterprises in Ukraine. *Proceedings of the 2020 International Conference "Economic science for rural development"*, no. 53 Jelgava, LLU ESAF, 12-15 May 2020, pp. 58–64. DOI: 10.22616/ESRD.2020.53.006

19. Koval, N.I., Radchenko, O.D. (2019). Determinanty stanu finansovykh resursiv malykh ahrarnykh pidpryemstv [Determinants of the state of financial resources of small agricultural enterprises]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky [Economy. Finances. Management: current issues of science and practice]*, no. 3, pp. 100–116.

20. Synenko, O.O. (2019). Finansovyi mekhanizm funktsionuvannia ahrarnykh pidpryemstv: zarubizhnyi dosvid [Financial mechanism of functioning of agrarian enterprises: foreign experience]. *Finansovyi prostir [Financial space]*, no. 2, pp. 125–141. DOI: 10.18371/fp.2(34).2019.183583.

Финансирование аграрных предприятий: анализ долгосрочных трендов и структурных сдвигов

Буряк А.В., Бойко С.В., Демьяненко И.В.

Статья посвящена исследованию долгосрочных трендов финансирования аграрных предприятий Украины.

Аргументировано, что сельское хозяйство для украинской экономики является одним из важнейших видов экономической деятельности, поскольку вместе с другими смежными видами экономической деятельности (перерабатывающая промышленность, торговля) формируют около половины ВВП. В таких условиях важной задачей обеспечения устойчивого развития сельского хозяйства является финансирование сельскохозяйственных предприятий с соблюдением одновременно принципов достаточности и финансовой устойчивости.

Предложено применение системы абсолютных и относительных показателей для эмпирической оценки финансирования аграрных предприятий Украины, а также технологий регрессионного анализа, корреляционного анализа.

Установлено, что финансовые ресурсы аграрных предприятий Украины в исследуемом периоде (2009–2019 гг.) выросли в 7,2 раза, что превышает темпы роста совокупных финансовых ресурсов предприятий в экономике и по видам экономической деятельности (транспорт, складское хозяйство, почтовая и курьерская деятельность, промышленность, строительство, оптовая и розничная торговля, финансовая и страховая деятельность и т.д.).

Аргументировано, что периодизацию финансирования аграрных предприятий Украины в долгосрочном периоде необходимо проводить на основе семи признаков (общий объем финансовых ресурсов в долларовом эквиваленте, доли собственного капитала, долгосрочных обязательств, текущих обязательств, уровень финансовой устойчивости, приоритеты по размерам предприятий и приоритеты по видам сельскохозяйственной деятельности).

Проведена эмпирическая оценка финансового обеспечения деятельности аграрных предприятий Украины в контексте развития сельского хозяйства позволила выделить три периода: 2010–2013 гг. – увеличение финансовых ресурсов аграрных предприятий Украины при условии преобладания собственного капитала, обеспечение финансовой устойчивости предприятий, нарушенного состояния платежной дисциплины; 2014–2016 гг. – уменьшение финансовых ресурсов аграрных предприятий при условии преобладания заемных средств, частичной потери финансовой устойчивости предприятий во время экономической, валютной и политической нестабильности; 2017–2019 гг. – увеличение финансовых ресурсов аграрных предприятий в направлении восстановления финансового потенциала с переходом весомости к средним и малым аграрным предприятиям, специализирующихся на выращивании однолетних и двухлетних культур, животноводстве, вспомогательной деятельности в сельском хозяйстве и послеурожайной деятельности.

Ключевые слова: сельское хозяйство, финансирование аграрных предприятий, финансовые ресурсы, собственный капитал, заемный капитал, долгосрочные тренды.

Agricultural enterprises financing: analysis of long-term trends and structural changes

Buriak A., Boiko S., Demianenko I.

The article is devoted to the study of long-term trends in the financing of agricultural enterprises in Ukraine.

It is proven that agriculture is one of the most important types of economic activity for the Ukrainian economy and, along with other related types of economic activity (processing industry, trade) makes about half of GDP. In such conditions, agricultural enterprises financing and respecting the principles of sufficiency and financial stability is an important task of ensuring the sustainable development of agriculture.

The application of a system of absolute and relative indicators for empirical assessment of financing of agricultural

enterprises of Ukraine, as well as technologies of regression analysis, correlation analysis is proposed.

It is established that the financial resources of Ukrainian agricultural enterprises in the study period (2009–2019) increased by 7.2 times, which exceeds the growth rate of total financial resources of enterprises in the economy and types of economic activity (transport, warehousing, postal and chickens activities, industry, construction, wholesale and retail trade, financial and insurance activities, etc.).

The paper proposed the periodization of agricultural enterprises financing in Ukraine in the long run on the basis of seven features (total financial resources in dollar terms, equity, long-term liabilities, current liabilities, level of financial stability, priorities by size of enterprises and priorities by type agricultural activity).

The empirical assessment of financial support of agricultural enterprises of Ukraine in the context of agricultur-

al development gives grounds to distinguish three periods: 2010–2013 – increase in financial resources of agricultural enterprises of Ukraine with the predominance of equity, ensuring the financial stability of enterprises, violated payment discipline; 2014–2016 – reduction of financial resources of agricultural enterprises under the condition of predominance of borrowed funds, partial loss of financial stability of enterprises during economic, currency and political instability; 2017–2019 – increase in financial resources of agricultural enterprises in the direction of restoring financial potential with the transition of importance to medium and small agricultural enterprises specializing in the cultivation of annual and biennial crops, livestock, ancillary activities in agriculture and post-harvest activities.

Keywords: agriculture, financing of agricultural enterprises, financial resources, equity, loan capital, long-term trends.

Copyright: Буряк А.В., Бойко С.В., Дем'яненко І.В. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:
Буряк А.В.
Бойко С.В.
Дем'яненко І.В.

<https://orcid.org/0000-0003-0886-317X>
<https://orcid.org/0000-0002-1333-0397>
<https://orcid.org/0000-0003-3294-9811>